

Буряк, А. В. Фактори впливу на ефективність банківського бізнесу [Текст] / А. В. Буряк // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7 (33). – С. 239–242.

УДК: 336.71

*Буряк А. В.,
аспірант*, викладач-стажист
кафедри банківської справи
ДВНЗ «Українська академія
банківської справи НБУ», м. Суми*

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Ефективність банківського бізнесу як об'єкт управління є складним, оскільки за економічною природою, є узагальнюючою характеристикою отриманих результатів від провадження банківського бізнесу, що знаходиться під впливом сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів. Результати ідентифікації факторів як внутрішнього, так і зовнішнього походження, що здійснюють вплив на ефективність банківського бізнесу, слугують потужним базисом управлінських рішень для банківського менеджменту з метою досягнення максимального рівня використання потенційних можливостей. Крім того, існуючі власники бізнесу мають орієнтуватися на виявлені фактори при визначенні стратегічних орієнтирів подальшого розвитку банку та коригуванні елементів системи матеріального стимулювання менеджменту, а потенційні власники – при обґрунтуванні рішення щодо інвестування коштів в той чи інший банк.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд науково-літературних джерел дає змогу стверджувати, що проблемі узагальнення та систематизації факторів ефективності не приділяється достатня увага вітчизняною науковою думкою – предметом досліджень стають загальні умови, що визначають діяльність банку [1-3] або фактори впливу в розрізі конкретних видів

* Науковий керівник Сало І.В. – д.е.н., професор, заслужений економіст України

банківської діяльності чи операцій [4,5]. Окрім цього, об'єктом більшості робіт, присвячених аналізу банківської діяльності [3, 6], є рентабельність, яка ототожнюється з поняттям ефективності, внаслідок чого звужується не лише розуміння ефективності як характеристики результативності банківського бізнесу, а й ряд факторів, що її обумовлюють. Крім того, поза увагою вітчизняних та зарубіжних дослідників залишається питання обґрунтування системного взаємозв'язку факторів, що значно знижує результативність подальших управлінських рішень.

Постановка завдання. Метою є виявлення та систематизація факторів впливу на ефективність банківського бізнесу, та визначення механізму їх впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На ефективність банківського бізнесу як узагальнюючої характеристики, з одного боку, отриманих результатів від провадження банківського бізнесу, а з іншого, здатності його менеджменту забезпечувати максимальний рівень використання потенційних можливостей з метою отримання відповідних фінансових та нефінансових результатів, впливає ряд факторів. Зовнішні фактори, залежно від рівня їх впливу, традиційно включають сукупність факторів мікросередовища (кон'юнктуру фінансового ринку, рівень конкуренції на ринку, грошово-кредитну політику), макросередовища (політико-правові, макроекономічні чинники) та мегасередовища. Враховуючи той факт, що банки працюють під впливом однакових зовнішніх факторів, відмінності між величиною втрачених вигод окремого банківського бізнесу (неефективності) обумовлені дією виключно внутрішніх факторів, які і є «ключовими факторами ефективності», або умовами ефективності. Так, за результатами дослідження, проведеного консультативною фірмою McKinsey, 85% кількісних параметрів, які впливають на ефективність функціонування світових компаній, є внутрішніми і знаходяться під контролем керівництва, і лише 15% – зовнішні фактори.

Ключові фактори ефективності пропонуємо поділяти на статусні характеристики банку, які дозволяють окреслити внутрішню побудову бізнесу

та загальні засади його функціонування (це дозволить порівнювати у подальшому однорідні групи банків в межах одного середовища – наприклад, приватні з приватними банками); та контекстні характеристики банку, що відображають зміст банківської діяльності та формують відповідну його бізнес-модель.

До найбільш важливих статусних характеристик банку – факторів впливу на ефективність банківського бізнесу – пропонуємо включити форму власності банку, резидентність власників та їх концентрацію в капіталі, тип власника, філіальну мережу, афілійованість.

1. Форма власності. Загальновідомим є той факт, що присутність держави в фінансовому секторі країни шляхом створення державних банків обумовлена існуванням рядом завдань, не властивих універсальним комерційним банкам, та спрямованих на виконання певних функцій держави (кредитна підтримка визначених галузей економіки чи окремих верств населення). Переважна більшість наукових праць, присвячена порівнянню ефективності державних та приватних банків, емпірично підтверджує перевагу останніх [7]. Це зумовлено, по-перше, особливістю державних банків, діяльність яких спрямована на виконання соціально значимих, але часто економічно не вигідних банківських операцій; по-друге, тим, що державні банки зазвичай виступають інструментом реалізації інтересів певних політичних сил країни переважно популістського характеру, та, як наслідок, прийняття неефективних управлінських рішень, що є характерним для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються [8].

2. Резидентність власників. В умовах глобалізації фінансових ринків та проникнення іноземних капіталів на місцеві ринки важливого значення набуває фактор резидентності власників банківського бізнесу. Традиційно банки з іноземним капіталом є більш ефективними порівняно з вітчизняними, головними передумовами чого є:

– по-перше, впровадження іноземними банками сучасних інноваційних технологій, спрямованих як на створення нових банківських продуктів, так і на удосконалення існуючого продуктового ряду, підвищення якості

обслуговування клієнтів, автоматизацію внутрішніх бізнес-процесів, що в сукупності дозволяє іноземним банкам нарощувати клієнтську базу та, відповідно, доходи;

– по-друге, високий рівень корпоративного управління в банках з іноземним капіталом, як наслідок, мінімальні агентські конфлікти між власниками та менеджерами, та координованість стратегії банківського бізнесу;

– по-третє, це доступність більш дешевих джерел фінансування банківської діяльності від материнського банку.

3. Концентрація власності. Питання впливу рівня концентрації власності на результати функціонування бізнесу традиційно є одним з предметів дослідження теорії корпоративного управління та обумовлено існуванням агентської проблеми між принципалами (власниками) та агентами (менеджерами). Згідно теорії корпоративного управління в банках [9], відокремлення процесів володіння та управління призводить до того, що менеджери, приймаючи управлінські рішення, керуються власними інтересами, що, як правило, суперечить основній меті акціонерів. У такому випадку система внутрішнього контролю слугує одним з механізмів забезпечення злагодженого управління банком, однак дієвість такого механізму обмежена у випадку «розпорошеної» структури власності. Таким чином, зазвичай концентрація банківського капіталу в межах обмеженої кількості власників є дієвим способом контролю над процесом прийняття управлінських рішень менеджментом, що обумовлює вищий рівень ефективності.

4. Тип власника. Потреба у виокремленні типу власника (інвестора) банку, як фактору впливу на рівень ефективності банківського бізнесу, лежить в площині корпоративного управління. Зокрема, в якості одного з критеріїв оптимальності структури власності (як умови попередження виникнення агентських конфліктів, та, як наслідок, фактору ефективності бізнесу), на думку Костюка О.М. [9], слід вважати присутність інституційних інвесторів у структурі власності. Це пов'язано з тим, що широкого поширення серед економістів набула думка про те, що саме інституційні інвестори (компанії,

банки, інвестиційні фонди тощо) володіють найбільшим рівнем знань в сфері корпоративного управління за рахунок професійного досвіду. Водночас мотивом володіння банківським бізнесом індивідуальними інвесторами зазвичай є не інвестиційний, а спекулятивний. Виходячи з цього, наявність в структурі власності банку інституційного інвестору як основного акціонера є ознакою більш високого рівня ефективності, ніж за умов присутності індивідуального інвестора в подібній ролі.

5. Філіальна мережа. Фактор територіальної розгалуженості відіграє важливу роль в системі збуту банківських продуктів та функціонування банківського бізнесу в цілому з огляду на те, що він (фактор) одночасно є джерелом забезпечення зростання масштабів бізнесу, та відповідно, генерації доходів, так і суттєвою статтею витрат на утримання банком регіональної мережі філіалів та відділень. Несприятливість макроекономічного середовища під час фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., на наш погляд, підкреслила важливість не стільки масштабів територіальної розгалуженості філіальної мережі, скільки якості управління нею, зокрема обґрунтованості оптимізації витрат на утримання мережі.

6. Афілійованість. Тенденції щодо посилення інтеграційних процесів на ринку шляхом розширення масштабів бізнесу, формування великих бізнес-груп та поглинання малих фірм останнім часом можна спостерігати і на фінансовому ринку. Відтак є всі підстави говорити про афілійованість як фактор впливу на ефективність банківського бізнесу. В контексті дослідження потенційного впливу фактору афілійованості банку на ефективність банківського бізнесу слід зазначити, що згідно авторського погляду він є дестимулюючим з огляду на те, що, зазвичай, припускає економічно не вигідні умови надання банківських послуг, тобто більш сприятливі, ніж ринкові. Наприклад, мова йде про надання кредитів афілійованій особі під заставу низької якості та, відповідно, завищення її вартості, надання кредитів/прийом депозитів за ставкою, що суттєво відрізняється від ринкової, проведення високоризикованих операцій шляхом вкладання коштів в цінні папери афілійованої особи тощо. Як наслідок,

обумовлює необ'єктивну оцінку платоспроможності такої особи, та, в подальшому, призводить до високого ризику виникнення проблемної заборгованості та збитковості діяльності.

До контекстних факторів впливу на ефективність банківського бізнесу пропонуємо включити розмір банку, тобто обсяги його активів, або масштаб бізнесу; капіталізацію та особливості фінансової стратегії банку.

Фактор розміру банку, зокрема масштабів ведення банківського бізнесу, є одним із найбільш релевантних факторів впливу на ефективність банківського бізнесу, однак характер його впливу, залежить від можливості використання менеджментом банку всіх переваг масштабу. Здатністю ефективного управління своїми витратами за рахунок економії на масштабі та диверсифікації портфелів характеризується група великих банків переважно у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. У країнах же із перехідною економікою, зокрема в Україні та Росії, має місце масштабна неефективність групи великих банків, тобто обернено пропорційна залежність між розміром банку та його економією на масштабі [7], тобто великі банки не використовують ефект масштабу.

Досліджуючи розмір капіталу в контексті обґрунтувань причин неефективності банківського бізнесу, слід зазначити, що виконуючи захисну функцію, капітал впливає на витрати та доходи банку не лише через його використання для створення резервів для покриття можливих збитків за кредитними операціями, а й для покриття ризиків в процесі функціонування банку (включаючи витрати на проведення заходів ризик-менеджменту). З іншого боку, виконуючи оперативну функцію, більша частка капіталу призводить до збільшення витрат банку через його високу вартість залучення порівняно з борговими джерелами фінансової діяльності банку. Таким чином, з точки зору покриття ризиків за рахунок капіталу справедливою буде наступна залежність – чим меншим буде коефіцієнт достатності капіталу, тим більшим буде фінансовий леверидж, відповідно й ризик, що підвищує вартість

запозичень та, як наслідок, збільшує витрати банку, негативно впливаючи на ефективність.

Невід'ємним елементом управління бізнесу в умовах ринку є стратегія функціонування банку, яка визначає основні напрямки та пріоритети розвитку. Враховуючи високий рівень фінансового левериджу, характерний для банківської діяльності, особливого значення в контексті дослідження причин неефективності набуває фінансова стратегія банку, яка визначає структуру джерел мобілізації банківських ресурсів та сфери їх розміщення. З точки зору структури ресурсної бази, можна виокремити три моделі ведення банківського бізнесу:

- перша орієнтована на залучення коштів фізичних осіб як основного джерела банківських ресурсів (наприклад, АТ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк»);
- друга характеризується високою часткою міжбанківських кредитів, які отримані переважно від материнських іноземних банків (ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «ВТБ Банк»);
- третя спрямована на рівномірне поєднання всіх джерел банківських ресурсів (ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «ПУМБ»).

Крім того, напрями розміщення сформованої ресурсної бази також становлять одну з потенційних детермінант ефективності, зокрема надмірна концентрація активів (наприклад, висока частка кредитного портфеля в структурі активів банків), невдало обрана клієнтська (орієнтація на роздрібному чи корпоративному бізнес-напрямку) чи галузева спеціалізація можуть спричиняти втрату ефективності.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, ефективність банківського бізнесу, як узагальнююча характеристика отриманих результатів від його провадження, знаходиться під впливом факторів як зовнішнього, так і внутрішнього походження. В контексті управління ефективністю банківського бізнесу як пріоритетного завдання банківського менеджменту, практичний інтерес становлять внутрішні фактори – умови ефективності, які запропоновано розглядати з позиції статусних характеристик банку та характеристик бізнес-

моделі. Розглянутий механізм впливу факторів на ефективність банківського бізнесу формує підґрунтя для подальших досліджень з метою перевірки його дії для український реалій.

Література

1. Ильясов, С. М. О сущности и основных факторах устойчивости банковской системы / С. М. Ильясов // Деньги и кредит. – 2006. – №2. – С. 45-48.
2. Олексіч, Д. В. Банківський бізнес як предмет визначення вартості/ Д. В. Олексіч // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Т. 17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 311-318.
3. Аналіз банківської діяльності : підручник / [А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.] ; за ред. А. М. Герасимовича. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 600 с.
4. Митрохина, В. В. Факторы развития клиентской базы банка / В. В. Митрохина // Банковский аудитор. - 2008. - № 1. - С.9-11.
5. Росликова, О. Г. Новые факторы влияния финансовой глобализации на деятельность коммерческих банков / О. Г. Росликова // Финансы и кредит. - 2009. - № 14. - С. 51-56.
6. Аналіз банківської діяльності: Навч. посібник / Національний банк України; за заг. ред. У. Я. Груздевич. – К. : УБС НБУ, 2007. – 222 с.
7. Demirguc-Kunt, A., Huizinga, H. Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence // The World Bank Economic Review. – Vol. 13, № 2. – pp. 379-408.
8. Dinc, I.S. Politicians and Banks: Political Influences on Government-Owned Banks in Emerging Markets // Journal of Financial Economics, 2005. – №77. – pp. 453-479.
9. Костюк, А.Н. Корпоративное управление в банке: монография/ А. Н. Костюк. - Сумы: ГВУЗ «УАБД НБУ», 2008. - 332 с.

Буряк А.В.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У статті розглянуто фактори впливу на ефективність банківського бізнесу. З позиції необхідності управління ефективністю банківського бізнесу запропоновано внутрішні фактори розглядати як сукупність статусних характеристик банку та характеристик його бізнес-моделі.

Ключові слова: управління ефективністю, банківський бізнес, фактори впливу, статусні, бізнес-модель.

Буряк А.В.

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ НА ЭФФЕКТИВНОСТЬ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА

Аннотация. В статье рассмотрены факторы влияния на эффективность банковского бизнеса. С позиции необходимости управления эффективностью банковского бизнеса предложено внутренние факторы рассматривать как совокупность статусных характеристик банка и характеристик его бизнес-модели.

Ключевые слова: управление эффективностью, банковский бизнес, факторы влияния, статусные, бизнес-модель.

Buryak A.V.

BANKING PERFORMANCE'S DETERMINANTS.

Annotation. The article deals with banking performance's determinants. In context of banking performance management its proposed internal factors to consider as a set of status characteristics and the characteristics of the bank's business model.

Key words: performance management, banking, determinants, status, business model.